

**K E L
T A I
S E T**

ESSEET

Toimittaneet

Heta Pyrhönen, Sanna Nyqvist ja Päivi Koivisto

T A M M I

Keltaiset esseet

Keltainen kirjasto tutkijoiden silmin

Toimittaneet

HETA PYRHÖNEN, SANNA NYQVIST
& PÄIVI KOIVISTO

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI
HELSINKI

© Kustannusosakeyhtiö Tammi ja kirjoittajat 2016

ISBN 978-951-31-8926-6

Painettu EU:ssa

Sisällys

HETA PYRHÖNEN

Keltainen kirjasto: löytöretkiä maailmankirjallisuuteen 7

PEKKA RAITTINEN

Modernisti karhun jäljillä

(William Faulkner: *Karhu ja muita novelleja*) 22

PII TELAKIVI

Maailmankaikkeuden historia sardiinipurkissa

(Italo Calvino: *Kosmokomiikka*) 37

JUHA KOIKKALAINEN

Ihmisyys ja omistaminen (John Steinbeck: *Vihan hedelmät*)... 52

PAULA KONTIO

Katseiden ja sanojen vaikutuksista

(Toni Morrison: *Sinisimmät silmät*) 66

TIMO LAINE JA ARIANNA MARCON

Pieniä yhdentekeviä roolien vääristymiä

(Antonio Tabucchi: *Pieniä yhdentekeviä väärinkäsityksiä*) 83

VESA KYLLÖNEN

Alla väenpaljous (Don DeLillo: *Alamaailma*) 97

LAURA OULANNE

”Aitoa tavaraa”: esineitä erään hovimestarin muistoissa
(Kazuo Ishiguro: *Pitkän päivän ilta*) 112

TUULA KOLEHMAINEN

Amerikkalainen unelma ja jaettu painajainen
(Jhumpa Lahiri: *Tämä siunattu koti*) 125

TUUKKA HÄMÄLÄINEN

Apinat vastaan tieteilijät (Peter Høeg: *Nainen ja apina*) 139

HANNASOFIA HARDWICK

Elokuvan ja todellisuuden illuusiot
(Paul Auster: *Illuusioiden kirja*) 156

VAPPU KANNAS

Alicen ihmemaassa: kallista kalliimpi tosielämä
(Alice Munro: *Kallis elämä*) 170

PÄIVI KOIVISTO

Taukojen merkityksestä
(Jennifer Egan: *Aika suuri hämäys*) 185

LAURI NISKANEN

Kielioppia ja magiaa:
kääntäjä Helene Bützowin haastattelu 206

Kirjoittajat 222

Keltainen kirjasto 1954–2015 225

Heta Pyrhönen

Keltainen kirjasto: löytöretkiä maailmankirjallisuuteen

Olen 41-vuotias nainen ja asun Beijingin laitamilla yksin samassa yksiössä, jossa olen aina asunut, ränsistyneessä kerrostalossa jonka hallituksen tukemat gryn-derit uhkaavat purkaa. Lukuun ottamatta halpaa rantalomaa vanhempieni kanssa sinä kesänä, kun täytin viisi, en ole paljon matkustellut; yhden vuoden vietin armeijassa Keski-Kiinassa, mutta muuten en ole asunut poissa kotoa. (Suom. Seppo Loponen)

Näin alkaa Yiyun Lin novellikokoelma *Kultapoika, smaragdityttö*, joka julkaistiin vuonna 2012 Keltaisen kirjaston 430. nimekkeenä. Kokoelma sai vuonna 2011 kansainvälisen Frank O'Connor -novellipalkinnon. Niminovellin tapahtumaympäristönä on Beijing, ja novelli vie suomalaisen lukijan keskelle yritystä saada aikaan järjestetty avioliitto kahden jo keski-ään saavuttaneen aikuisen välillä.

Lin teos ilmentää Keltaiselle kirjastolle tyypillisiä piirteitä: se tutustuttaa lukijan muualla kirjoitettuun korkeatasoiseen kirjallisuuteen, jonka lukeminen edellyttää tältä sukeltamista vieraisiin kulttuureihin ja tapahtumaympäristöihin. 1800-luvulta lähtien tällainen kirjallisuus on luokiteltu *maailmankirjallisuudeksi* ja juuri tässä merkityksessä tarkastelen Keltaisessa kirjastossa julkaistuja teoksia. Niin kauan kuin kirjallisuus- ja kulttuurikeskusteluissa on puhuttu maailmankirjallisuudesta, on myös pohdittu, millaiset tekijät määrittävät sitä. Toinen kestopysymys liittyy sen lukemiseen. Voidaanko sanoa, että maailmankirjallisuutta olisi luettava toisella tavalla kuin lukijan kotimaan kirjallisuutta?

Siirrytään ajassa taaksepäin vuoteen 1827, jolloin Johann Wolfgang Goethe keskusteli sihteerinsä Johann Peter Eckermannin kanssa juuri lukemastaan kiinalaisesta romaanista, joka todennäköisesti oli *Haogiu zhuan* (kirjoittaja tuntematon). Kyse oli Kiinassa 1700-luvulla laajasti tunnetusta romanttisesta kertomuksesta, jossa oli selväpiirteinen moraalinen sanoma. Se oli ensimmäisiä kiinalaisia teoksia, jotka käännettiin eurooppalaisille kielille. Kun Eckermann arveli, että kirjan on täytynyt vaikuttaa oudolta ja vieraalta, Goethe kiisti oletuksen todeten päinvastoin oivaltaneensa, miten tutuilta henkilöhahmojen ajattelu, tunteet ja toiminta tuntuivat. Hän totesi lukukokemustaan leimanneen vaikutelman, että hän on vertaistensa joukossa. Jos jokin ero suhteessa eurooppalaiseen romaaniin piti osoittaa, se liittyi kiinalaisen teoksen eettisten asetelmien selkeyteen.

Eckermannin *Gespräche mit Goethe* -teoksesta (1836) ilmenee, että kiinalainen romaani antoi Goethelle kimokkeen pohtia maailmankirjallisuutta ilmiönä. Goethe oli ensimmäisiä, joka puhui siitä tällä termillä. Kirjailijan käsiin päättynyt kiinalainen teos oli osa laajempaa virtausta, jossa kirjallisuus alkoi yhä vapaammin ja kiihtyvämällä vauhdilla liikkua kieli-, kulttuuri- ja kansallisuusrajojen ylitse. Vaikkei Goethe määritellyt maailmankirjallisuutta käsitteenä, se näyttäytyi hänelle areenana, jossa eri maiden kirjailijat, kriitikot ja tutkijat oppivat toisiltaan toistensa kirjallisuutta lukemalla. Keskeistä vuorovaikutuksessa oli hänen mielestään kriittisen esteettisen maun kehittyminen, jonka teho ilmeni ennen pitkää kansallisten kirjallisuuksien tason kohoamisena. Goethe on hyvä esimerkki kirjallisen vaihdon vaikutuksista, syntyihän hänen runosikermänsä *West-östlicher Divan* (1819) tilanteessa, jossa yleinen mielenkiinto kohdistui yhä voimakkaammin Euroopan ulkopuolisiin kulttuureihin. Kääntäjät ja käännökset ovat tässä vuoropuhelussa avainroolissa, sillä kenenkään kielitaito ei riitä maailmankirjallisuuden lukemiseen alkuperäiskielillä.

1800-luvun alkupuolelta lähtien länsimaiset kustantajat alkoivat yhä yleisemmin julkaista erityisesti romaaneja erilaisissa sarjoissa. Sarjoja saattoi kerätä ja ne tarjosivat sarjaprofiiliin sopivaa ja siten odotusten mukaista mutta tarpeeksi vaihtelevaa sisältöä. Ne olivat myös riittävän edullisia suuren yleisön lukemistoiksi. Tyypillistä oli, että sarjoissa kotimaiset ja ulkomaiset teokset esiintyivät rinnan, ja että valitun kirjallisuuden laatu vaihteli suuresti.

Näin oli myös Suomessa, missä sarjoihin otettiin mallia sekä Saksasta että Ruotsista. Tyypillistä oli myös, että niissä sekoitettiin klassikkoja ja aikalaikirjallisuutta, mistä johtuen sarjoilla ei ollut kohdennettua profiilia. Tilanne ei vastannut Goethen ihannetta, jonka mukaan maailmankirjallisuuteen kuuluvat vain korkealuokkaiset teokset. Tähän ryhmään sisältyivät itseoikeutetusti klassikot, kuten esimerkiksi antiikin kirjallisuus, mutta myös aikalaikirjallisuuden kärki. Teosten laatu oli Goethen mukaan tärkeä tekijä, sillä hänestä maailmankirjallisuuden tehtävänä oli tarjota suojavyöhyke lukijoille julkaisujen lukumäärän noustessa. Hän näki kiihtyvästi kasvavan kirjavyöryn haastavan lukijoiden kyvyn erottaa korkeatasoinen kirjallisuus köykäisemmistä lukemistoista.

Mitä on maailmankirjallisuus?

Käsitteenä maailmankirjallisuutta voidaan ajatella kahdella tavalla. Siihen voidaan laskea kaikki maailmassa julkaistu kaunokirjallisuus tai sen voidaan nähdä koostuvan valikoidusta joukosta teoksia. Ensimmäinen vaihtoehto osoittautuu käytännössä mahdottomaksi, sillä lopputuloksena on täysin hallitsematon ja rajaton joukko. Käsite pohjaa ajatukseen valikoidusta teoskokoelmasta, mikä nostaa tietysti esille kysymyksen valinnan kriteereistä ja valitsijoista. Maailmankirjallisuutta tutkineen amerikkalaisprofessori David Damroschin mukaan sitä määrittävät ainakin seuraavat kolme seikkaa.

1. Maailmankirjallisuus on väistämättä niukkalukuinen valikoima teoksia eri kansallisuuksien tai kielialueiden kirjallisuuksista. Yleensä teosten valintaa ohjaa käsitys niiden esteettisestä ja/tai eettisestä arvosta: maailmankirjallisuuteen halutaan seuloutuvan vain ”parhaat” ja ”suuret” kirjat. Tavoite näkyy myös Keltaisen kirjaston aiemmassa mainoslauseessa – ”parasta kirjallisuutta maailmalta”. Arviointiin vaikuttavat muun muassa arvioitsijoiden kulttuuritausta, asema ja sukupuoli. Niiden vaikutus näkyy esimerkiksi Goethen arviossa *Haoqiu zhuan* -romaanista. Vaikka hän ei laskenut teosta varsinaisen maailmankirjallisuuden joukkoon, hän katsoi sillä olevan kiistattomia kirjallisia ansioita. Arvailujen varaan jää, olisiko hänen mielipiteeseensä vaikuttanut tieto sen asemasta Kiinassa ja käännöshistorian tunteminen. Kotimaassaan romaania pidettiin pelkkänä ajanvietteenä. Sen ensimmäinen, puutteellinen käännös syntyi brittiläisen kauppiaan kiinankielen opintojen sivutuotteena – teos oli valittu sen helppouden ja lyhyden vuoksi. On puhdasta sattumaa, että se kulkeutui Eurooppaan ja käännettiin myöhemmin kokonaan. Goethe esitti maailmankirjallisuuden käsitteen tilanteessa, jossa saatavilla ei ollut juuri mitään sellaista taustatietoa, joka olisi mahdollistanut esimerkkiteoksen tarkastelun sen omassa kontekstissaan.

2. Maailmankirjallisuus on kirjallisuutta, jonka painoarvo ja merkitys lisääntyvät käännösten myötä. Koska käännös aina väistämättä sovittaa käännettävän romaanin kohdekulttuuriin sopivaksi, maailmankirjal-

lisuudeksi luettavat teokset ovat huomattavan kerroksisia ja moniäänisiä. Niistä on olemassa eri versioita, kun otetaan huomioon niiden kaikki käännökset eri kielille ja mahdolliset uudelleen­käännökset. Myös Keltaisessa kirjastossa on ilmestynyt muutama uudelleen­käännös sarjan alussa julkaistuista teoksista, kuten esimerkiksi Salingerin *Sieppari ruispellossa* -romaanista (suom. Pentti Saarikoski 1961 ja Arto Schroderus 2004). Ne havainnollistavat muuttunutta käsitystä alkuperäisteoksesta, sen kulttuurikontekstista ja kielen­käytöstä sekä suhteesta suomalaiseen kulttuuriin.

3. Maailmankirjallisuus edellyttää lukemisen tapaa, joka ylittää lukijan oman ajan ja paikan. Sen lisäksi, että se tutustuttaa lukijan vieraisiin kulttuureihin, siihen kuuluu oleellisesti tietoisuus kulttuuriperinnöstä, joka ulottuu lukijan ylitse. Osa maailmankirjallisuudesta on ajoilta ennen yksityistä lukijaa ja osa – ei välttämättä kaikki – jää elämään hänen jälkeensä. Maailmankirjallisuuden kaanonin laajuus muistuttaa lukijaa myös siitä, ettei hänen elämänsä riitä koko perinteen hallitsemiseen. Maailmankirjallisuuden äärellä lukija joutuu kohtaamaan oman rajallisuutensa.

Damroschin määritelmän mukaiset periaatteet ovat liitettävissä Keltaisen kirjaston johtoajatuksiin sarjan alusta lähtien. *Tammen neljännesvuosisata* -historiikissa (1968) todetaan sarjan tavoitteena olleen rikastuttaa suomalaista kirjallisuutta täyttämällä sotien myötä syntyneitä ammottavia aukkoja käännöskirjallisuudessa. Tarkoituksena

oli myös seurata uusia virtauksia sekä esitellä uusia nimiä. Historiikissa sarjan pitkäikäinen päätoimittaja Jarl Hellemann toteaa seuraavasti: ”Keltainen kirjasto haluaa olla ’löytöjen’ sarja – se haluaa tuoda virikkeitä ja uusia tuulahduksia eri puolilta maapalloa, myös sellaisista kulttuuripiireistä, jotka maailmankirjallisuudessa tavallisesti jäävät yhtä syrjäisiksi kuin omamme.” Tavoite paljastaa, että pienten kielialueiden suhde maailmankirjallisuuteen on tyystin toinen kuin suurten. Siihen liittyy väistämättä tietoisuus kulttuurisuhteisiin liittyvistä valta-asetelmista, jotka näyttävät syrjäseuduilta katsoen toisenlaisilta kuin kirjallisista keskuksista käsin. Periferioissa julkaistaan korkeatasoista ja omintakeista kirjallisuutta, jolle laatunsa puolesta kuuluisi luontevasti paikka maailmankirjallisuudessa. Keltaisen kirjaston historia osoittaa, että sen puitteissa on tartuttu haasteeseen tuoda vähemmän tunnettujen kolkkien kirjallisuuksia osaksi laajempaa kaanonia. Sarjassa on julkaistu teoksia esimerkiksi Ghanasta, Romaniasta, Israelista ja Meksikosta. Tavoite laajentaa käsitystämme maailmankirjallisuudesta vaatii erityisesti kielitaitoisia kääntäjiä, jotka kykenevät kääntämään suoraan alkuperäistekstistä ja joilla on riittävä kulttuurintuntemus voidakseen tehdä tekstin ymmärrettäväksi toisen kulttuuripiirin lukijoille.

Vaikka kiinalainen romaani innoitti Goethen pohtimaan maailmankirjallisuutta, hänelle se kuului kaunokirjallisuuden maailmassa syrjäseutujen kirjallisuuteen. Goethelle maailmankirjallisuuden kova ydin oli itsestään selvästi eurooppalaista; hän myös ajatteli, että juuri saksalai-

silla oli avainrooli sen vaalimisessa ja edistämisessä. On kiistämätöntä, että maailmankirjallisuuteen kuuluvat teokset on alusta lähtien määritelty Eurooppa-keskeisesti. Sittemmin sen kaanoniin on voimallisesti liittynyt Pohjois-Amerikan kirjallisuus. Tilanne heijastaa sekä maailmanpolitiikan että kustannusmaailman valtasuhteita. Vaikka Keltaisen kirjaston julkaisupolitiikka on painottunut näille maantieteellisille alueille, sarjassa on alusta asti pyritty julkaisemaan teoksia myös muista suurista kulttuurista. Esimerkiksi Japanilla, Intialla ja Kiinalla on monituhatuotinen rikas kaunokirjallinen perinne, mikä muistuttaa siitä, että keskuksen ja periferian suhteet järjestyvät aina pisteistä, joista käsin niitä katsellaan. Kun keskus asetetaan muualle kuin Eurooppaan tai Pohjois-Amerikkaan, maailmankirjallisuuden kaanon näyttää erilaiselta. Siihen kuuluu teoksia, joista osa on meille tuiki tuntemattomia. Koska joukkoon mahtuu entisiä siirtomaita, erityisesti niiden nykykirjallisuus muodostaa erilaisia vastatraditioita sekä tuottaa uusia kirjoittamisen ja kertomisen tapoja, jotka korostavat eroa ja erilaisuutta pikemmin kuin yhtenäisyyttä suhteessa siihen länsimaiseen perinteeseen, joka on pitkään mielletty maailmankirjallisuudeksi.

Jhumpa Lahirin *Tulvaniitty* (2014, suom. Sari Karhulahti) ja Yiyun Lin *Kultapoika, smaragdityttö* ovat hyviä esimerkkejä siitä, miten muuttunut maailmantilanne vaikuttaa tapoihimme hahmottaa maailmankirjallisuutta. Kummankaan tuotanto ei enää ole luettavissa yhden kansallisvaltion kirjallisuudeksi. Lahiri on intialais-amerikkalainen kirjailija, joka on syntynyt Iso-Britanniassa

ja asuu tätä nykyä Roomassa. Li syntyi ja kasvoi Kiinassa, mutta muutti yliopisto-opintojen vuoksi Yhdysvaltoihin, minne hän jäi. Kumpikin kirjoittaa englanniksi, joskaan se ei ole Lin äidinkieli. Aiemmin ajatusta maailmankirjallisuudesta on motivoinut esteettinen ideologia, jossa keskeistä on ollut yhteys kansan, rodun ja kirjallisuuden välillä. Siihen on kuulunut kansallisen identiteetin rakentaminen kanonisoidun kirjallisuuden avulla. Kuten Lahirin ja Lin esimerkki osoittaa, tänään nykykirjallisuus asettaa uusia haasteita, sillä se ei ole määriteltävissä kansallisvaltioiden rajojen mukaan vaan pääkriteerinä on vaikkapa ”yhteinen” kieli, jota kirjailijat eri maista sekä yhden maan eri kulttuurisista ja etnisistä ryhmistä käyttävät. Näillä kielillä kirjoitettu kirjallisuus on yhä leimallisemmin postnationaalista. Se on syntynyt maastamuuton, pakkosiirtolaisuuden, maanpaon ja kolonialismin luoman kulttuurisen monimuotoisuuden puristuksissa. Näin syntyneissä yhteisöissä uskonnolliset, etniset ja kulttuuriset sidokset ylittävät kansallisvaltioiden rajat, eikä kirjallisuutta voi tarkastella kansallisena ilmiönä. Muuttunut maailmantilanne selittää osin sitä, miksi maailmankirjallisuus ilmiönä ja käsitteenä on tällä vuosituhannella noussut sekä kulttuurikeskustelussa että kirjallisuudentutkimuksessa tarkastelun ytimeen.

Keltaisen kirjaston osuus tässä keskustelussa on erityinen siksi, että sitä on alusta asti jäsentänyt kansallisuus- ja kielialueiden rinnalla keskittyminen aikalaiskirjailijoihin. Sarjaan valittuja kirjailijoita on pitkään ajateltu sekä yksilöinä että oman kansakuntansa edustajina. Tämän

katsantokannan mukaan Yashar Kemal ja Orhan Pamuk ilmentävät sarjan puitteissa yhtäaikaaisesti omaleimaista romaanitaituruutta sekä ”turkkilaisuutta”. Kirjailijoihin panostaminen nostaa kuitenkin yksilöllisyyden kansallisuuden tai muulla tavalla hahmotetun ryhmän edelle. Useassa tapauksessa se on mahdollistanut suomalaiselle lukijalle sarjaan valitun kirjailijan kehityksen seuraamisen, sillä Keltainen kirjasto on pyrkinyt esittelemään hänen tuotantoaan laajasti, joskus jopa kokonaisuudessaan. Samalla korostuu maailmankirjallisuuden kaanonin muotoutuminen ajan myötä. Nyt kun sarjalla on 60 vuotta historiaa takanaan, nykypäivän lukijat voivat katella julkaisulistoja ja huomata joidenkin kirjailijoiden osakkeiden laskeneen dramaattisesti, kun taas toisten tähti on ehkä yllättävästi noussut vuosien saatossa. Valitsijoiden hyvää kirjallista vainua osoittaa se, että sarjan kirjailijoiden joukkoon mahtuu 28 Nobelin kirjallisuuspalkinnon saanutta. Tosin on todettava, ettei palkinto itsessään takaa pysyvää sijaa maailmankirjallisuuden merkitekijöiden joukossa. Aika ajoin yleinen arvio näet on, että palkinto on myönnetty väärälle henkilölle.

Miten Keltaisen kirjaston kirjoja luetaan?

Keltainen kirjasto on suomalaiselle lukijakunnalle räätälöity sarja korkealaatuista, ajankohtaista maailmankirjallisuutta. Kohdennus nostaa esille kysymyksen, edellyttääkö siinä julkaistujen teosten lukeminen toisenlaista

lukuotetta kuin kotimaisen kirjallisuuden. Jo termi ”maailmankirjallisuus” ohjaa vastaamaan myönteisesti, kutsuuhan se lukijaa kohtaamaan vieraita kulttuureja. Monet lukijat mainitsevat tämän seikan sen puoleensavetävimpänä ominaisuutena. Se avaa ikkunoita ja ovia laajempaan maailmaan, näyttää jaettuja asioita uusista näkökulmista ja tutustuttaa poikkeaviin katsantokantoihin ja ajatusrakennelmiin. Keltaisen kirjaston 50-vuotisjuhlaulkaisussa kirjailija Juha Itkonen kuvaa Richard Fordin novellikokoelman *Rock Springs* synnyttämää lukukokemustaan seuraavasti: ”Tällaista elämä on, muistan ajatelleeni, juuri tällaista, ja tunnetta vahvasti se, ettei minun elämäni ulkoisesti ollut lainkaan sellaista: en asunut missään murjussa Montanassa, en elättänyt itseäni pikkurikoksilla enkä ollut koskaan ollut isän kanssa ampu-massa hanhia” (s. 140). Kirjailija Tomi Kontio puolestaan kertoo James Joycen *Odyseuksen* vaikutuksesta näin: ”*Odyseuksesta* tuli kirja, jonka avulla opettelin itse hahmottamaan todellisuutta uudella tavalla – se oli elämyksellinen kokemus siitä maailmasta, johon olin astumassa, jota en ymmärtänyt, enkä tulisi koskaan ymmärtämään” (s. 47). Maailmankirjallisuus asettaa lukijan mielen joustavuuden koetteille: kykeneekö lukija kohtaamaan tutusta poikkeavaa palauttamatta sitä välittömästi tavanomaisiin viitekehyksiin? Eri maanosien ja maiden kirjalliset kulttuurit vaativat monivuotista paneutumista, jotta ne avautuvat lukijalle kaikkine vivahteineen.

Juuri tutun ja tuntemattoman, oman ja vieraan vuoropuhelu, joka väistämättä käynnistyy lukiessamme

oman kulttuuripiirimme ulkopuolista kirjallisuutta, on nähty maailmankirjallisuuden ensisijaisena antina. Jo Goethe ylisti sen kasvattavaa ja kehittävää vaikutusta, ja tähän ajatukseen ovat yhtyneet monet muutkin kirjailijat. Maksim Gorkista maailmankirjallisuus tarjoaa ainutkertaisen pääsytien toisten ihmisten ajatuksiin ja kokemuksiin, mikä puolestaan ruokkii solidaarisuutta ja harmoniaa ihmisten ponnistellessa yhdessä kohti oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa. Herman Hesse tähdensi sen toimivan etuoikeutettuna itsekasvatuksen väylänä lukijan tiellä kohti monikielistä ja kosmopoliittista itseyyttä. Tutkija-esseisti Susan Sontagille puolestaan maailmankirjallisuus on kuin liima, joka yhdistää ihmisiä toisiinsa kielellisten, maantieteellisten ja poliittisten rajojen ohi ja yli. Hänelle se tarjosi teini-ikästä lähtien pakotien Yhdysvaltojen ahdistavan nurkkakuntaisesta ajattelusta.

Vaikka yleviä näkemyksiä maailmankirjallisuuden lukemisen suotuisista vaikutuksista lienee helppo ymmärtää, niihin sisältyy ongelmakohtia. Ne eivät tarjoa konkreettisia apuvälineitä lukijalle kirjojen sivuilta avautuvien vieraiden maailmojen kohtaamiseen. Lisäksi usein painotetaan yhteisyyttä ja yhtenäisyyttä, mikä pyyhkii näkyvistä erot ja eriävyydet kirjallisuuksien välillä. Erityisesti länsimaiden ulkopuolisille kirjallisuuksille erilaisuuden korostaminen on ollut tähdellistä, jotta esiin piirtyisi kulttuuristen alueiden omaleimaisuus sekä poliittis-taloudellisten valtasuhteiden vaikutus maanosien, maiden ja yksilöiden elämään. Tunnettu palestiinalais-amerikka-

lainen tutkija Edward Said suhtautuu kielteisesti yrityksiin käsitellä maailmankirjallisuuden lukemista yksilön tai kulttuurin ylevöittämissä näkökulmasta. Hän puhuu lukemisen puolesta, jossa kulttuurituotteet nähdään leimallisesti ihmisen toiminnan tuloksina. Siksi jokaisella teoksella – kuten taiteella ylipäänsä – on väistämättä rajansa ja puutteensa, jotka lukijoiden on nähtävä samalla kun he hahmottavat, mikä siitä tekee ainutlaatuisen.

David Damrosch on luonnostellut maailmankirjallisuuden lukemiseen sopivia strategioita. Hän ehdottaa tapoja, joilla lukija voi työstää teosten sivuilla kohtaamaansa vierautta ja samalla säilyttää teosten omaleimaisuuden. Damrosch muistuttaa siitä, että tutustuminen jonkin kielialueen, maanosan, kansallisuuden tai jollain muulla tavalla koostetun ryhmän kirjallisuuteen edellyttää lukijalta usein opiskelua. Paneutumisen avulla lukija alkaa hahmottaa, mitä kyseisessä kulttuuripiirissä ymmärretään kirjallisuudella käsitteenä ja ilmiönä, mitä sen luomisesta ajatellaan, mikä sen puitteissa on sallittua, millaisiin sosiaalisiin tapahtumaympäristöihin se sijoitetaan ja millaisia yhteisöllisiä vaikutuksia sillä ajatellaan olevan. Näin lukija kaivertaa itselleen paikan, josta käsin teosten kuvaamat maailmat alkavat avautua kaikissa ulottuvuuksissaan. On tärkeää suosia viipyilevää lukemista, millä Damrosch tarkoittaa sitä, ettei lukija suhteuta lukemaansa heti tuttuihin viitekehyksiin. Lukijan on hyvä asettua tietoisesti kohtaamaan teoksen vieraus. Hänen kannattaa tarttua erityisesti kohtiin, jotka ensilukemalla vaikuttavat absurdeilta, vaikeilta ymmärtää tai jotka

muuten vain pistävät silmään. Ne tarjoavat pääsyn tekstin ominaispiirteisiin ja sille tyypilliseen tapaan jäsentää maailmaa. Tämän lisäksi lukijalle on hyödyllistä vertailla lukemaansa tuttuun kirjallisuudenperinteeseen ja valita vertailulle kohde, jonka avulla täsmentää oman ja vieraan suhteita. Vertailupisteenä toimivat esimerkiksi lajikonventiot, henkilöhahmot, juonirakenteet, symbolit, tapahtumaympäristöt ja teemat. Kun esimerkiksi Toni Morrison kuvaa kuolemaa monelta eri taholta romaanissaan *Solomonin laulu* (suom. Seppo Lopenen 1978) voi lukija verrata nykylänsimaista käsitystä kuolemasta ylittämättömänä rajana Morrisonin henkilöhahmojen uskomukseen, jonka mukaan selvää rajaa elävien ja kuolleiden välillä ei ole ja siksi he kykenevät kommunikoidaan keskenään. Vertailu toimii kanavana, jonka kautta lukija alkaa hahmottaa afrikkalais-amerikkalaisen yhteisön kulttuuriperintöä ja sen roolia aikamme kaunokirjallisuudessa.

Keltainen kirjasto toimii omalta osaltaan sen puolesta, että kaunokirjallisuus säilyy alueena, jossa kulttuurien välinen vuorovaikutus tapahtuu kaikessa monimutkaisuudessaan. Kaunokirjallisuus on kautta aikojen tarjonnut tärkeän välineen sekä vallankäyttäjien diskurssien omaksumiseen että erityisesti niiden haastamiseen ja muuttamiseen. Nykyään kirjallisuus kutsuu lukijan pohtimaan, mikä hänen suhteensa on kosmopoliittiseen elämänasenteeseen sekä maailmankansalaisuuteen itseymmärryksen perustana.

Keltaisia esseitä -kokoelman taustalla on Helsingin yliopiston Filosofian, taiteiden ja yhteiskunnan tutkimuksen tohtorihjelman tohtoriopiskelijoiden pitämä luentosarja Keltaisesta kirjastosta keväällä 2015. Luentosarja oli osa Keltaisen kirjaston 60-vuotisjuhlia. Kukin opiskelija luennoi valitsemastaan Keltaisen kirjaston teoksesta oman väitöstutkimuksensa kysymyksenasettelun tai lähestymistavan näkökulmasta. Sen jälkeen luennot muokattiin esseiksi, jotka toimitettiin käsillä olevaksi kokoelmaksi. Poikkeuksena on Päivi Koiviston essee, joka kirjoitettiin jälkikäteen täydentämään Keltaisen kirjaston uudempien teosten osuutta.

Kirjallisuutta

Damrosch, David: *How to Read World Literature*. Oxford: Wiley-Blackwell, 2009.

The Routledge Companion to World Literature. Eds. Theo D'haen, David Damrosch and Djalal Kadir. London: Routledge, 2011.

Tammen neljännesvuosisata. Toiminta ja tuotanto 1943–1967. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki: Tammi, 1968.

Ääntä ja vimmaa. Kirjoituksia 50-vuotiaasta Keltaisesta kirjastosta. Toim. Hannu Harju. Helsinki: Tammi, 2004.

Paul Auster, Peter Høeg, Jhumpa Lahiri, Kazuo Ishiguro, Don DeLillo...

Tutkijat ovat saaneet luettavakseen Keltaisen kirjaston parhaita teoksia. Tarkan lukijan käsissä tutut ja tulevat klassikot taipuvat yllättäviin asentoihin.

Kokoelmasta voi etsiä vastauksia mm. seuraaviin kysymyksiin: Mitä yhteistä on Ridge Forresterilla ja italialaisella nykykirjallisuudella? Kumpi Alice Munron omaan elämään pohjautuvissa teoksissa on tärkeämpää: tosiasiat vai tunteiden totuus? Miksi Toni Morrisonin *Sinisimmistä silmistä* tuli kielletty kirja? Minkä takia Jennifer Egan kutsuu kirjaansa teemalevyksi? Mitä merkityksiä tieteellä ja tutkijoilla on Peter Høegin tuotannossa?

Näkökulmia kokoelmassa on yhtä monta kuin tutkijoita, muun muassa ekokriittistä luentaa, elokuva-analyysiä, rooliteoriaa, performatiivisuutta ja kapitalismikritiikkiä. Lisäksi mukana on monia Keltaisen kirjaston kirjoja kääntäneen Helene Bützowin haastattelu sekä johdatus siihen, mitä maailmankirjallisuus oikeastaan tarkoittaa.

Pääillys: Markko Taina

#kirja WWW.KIRJA.FI	 9 789513 189266	
	86.12 ISBN 978-951-31-8926-6	